

PROGRAM- ÉS ABSZTRAKTFÜZET

MAGYARORSZÁG ROMÁN MEGSZÁLLÁSA (1918–1920)

BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA

2024. MÁJUS 28.

A rendezvény a Miniszterelnökség és a Bethlen Gábor
Alapkezelő Zrt. támogatásával valósul meg

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

PROGRAM

10:00–11:00: A román megszállás kutatásának új útjai (Szekcióvezető: Gellért Ádám)

Marosvári Attila (MNL Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár Makói Levéltára, levéltáros): Új szempontok a magyarországi román katonai megszállás történetének kutatásához

Perczel Olivér (EKI, kutató; BFL, főlevéltáros): Az 1919–1920-as magyarországi román megszállás erőszakos arca

11:00–11:15: Kávészünet

11:15–12:45: A román megszállás nagypolitikai háttere (Szekcióvezető: Marosvári Attila)

Toth Szilárd (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Történeti Intézet, Jelenkor Története és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető): A román politikai elit elégedettség és csalódottság között. Románia külpolitikai törekvései és a trianoni szerződés ratifikálása a román parlamentben

Tóth Marcell (PTE Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Doktori Program, doktorandusz; MNL Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára, levéltáros): Az aradi ellenkormány és a románok

Pritz Pál (ELTE, Laureatus Academiae): Kik hozták be a románokat Budapestre?

12:45–13:30: Ebédszünet

13:30–15:00: Román hatalomátvétel Erdélyben és a Partiumban (Szekcióvezető: Fóris Ákos)

Vajda Tamás (Szegedi Tudományegyetem Levéltára, történész-levéltáros, igazgató): A kolozsvári egyetem elfoglalását követően a hallgatókat és professzorokat sújtó erőszak

Szegedy-Kloska Tamás (Szabadtéri Néprajzi Múzeum, tudományos titkár, kurátor, történész-muzeológus; ELTE BTK Új- és jelenkori egyetemes történelem Doktori Program, doktorjelölt): Székelyudvarhely egykori kincstári postahivatala és Dávid Lajos hivatalvezető az 1919-es román impériumváltás idején

Balogh-Ebner Márton (Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, Archívum, gazdaságtörténész, ingatlanszakértő): Birtokosként a megszállt Szatmár megyében. Mi fenyegeti a magántulajdont?

15:00–15:15: Kávészünet

15:15–16:45: Erőszak és kollaboráció a Partiumban valamint a trianoni Magyarország területén (Szekcióvezető: Gellért Ádám)

Bojtos Gábor (MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, főlevéltáros): „*Az ellenséges tisztekkel baráti viszonyban volt*” – Jász-Nagykun-Szolnok vármegye prefektusai és Karcag város rendőrkapitányai a román megszállás alatt

Seres Attila (VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, 1945 utáni Kutatócsoport, tudományos főmunkatárs, kutatócsoport-vezető): Etnikai tisztogatás vagy katonai revans? Köröstárkány 1919. évi tragédiája az aradi magyar konzulátus 1943. évi jelentése tükrében

Vizi László Tamás (Kodolányi János Egyetem, Nemzetközi tanulmányok és Történelem Tanszék, főiskolai tanár, mb. rektor): „*Legszebb emlékekkel szívünkben távoznak ezen vármegyéből...*” Székesfehérvár, mint a román megszállás dunántúli logisztikai központja

16:45–17:00: Kávészünet

17:00–18:30: A román megszállás a sajtóban és az emlékezetben (Szekcióvezető: Fóris Ákos)

Oláh Szabolcs (SZTE BTK, történelem szakos hallgató): A román megszállás a *Kunszentmártoni Híradó* hasábjain

Floutier Jérémy (Szegedi Tudományegyetem Frankofón Egyetemi Központ, Nyugati Katolikus Egyetem, Nantes, óraadó): Felszabadítás vagy megszállás? A román katonai jelenlét Magyarországon a *Le Miroir* című francia képesújság tükrében (1918–1920)

Köő Artúr (Magyarságkutató Intézet Trianon Munkacsoport, kutató): Harry Hill Bandholtz alakjának román „tükörképe”. Múzeumi kincsek megmentője, vagy hantázó szélhámos?

A ROMÁN MEGSZÁLLÁS KUTATÁSÁNAK ÚJ ÚTJAI

Marosvári Attila

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár Makói Levéltára, levéltáros

Új szempontok a magyarországi román katonai megszállás történetének kutatásához

Habár a magyarországi román katonai megszállást az elmúlt száz évben számos publikáció érintette, a téma átfogó feldolgozása mindeddig nem készült el. A két világháború közötti feldolgozások alapvetően a veszteség – elsősorban az anyagi veszteség – oldaláról értékelték az eseményeket. Nem véletlen, hogy ekkor jelent meg a máig legátfogóbb kárfelmérés Laky Dezső statisztikus tollából. Az 1945 utáni időszakban zömmel a Tanácsköztársaság harcai kapcsán hadtörténeti narratívába ágyazódott a román megszállás, s inkább csak a helytörténeti feldolgozásokban esett szó, de azokban is csak visszafogottan, az elszenvedett károkról. A rendszerváltás óta jelentős számú publikáció született, ezek azonban főként települési feldolgozások voltak, amelyek döntően a korábbi elbeszélések kombinált metodikáját alkalmazták. E munkák alapvetően a megszállás hadtörténeti kontextusába illesztették az eseményeket, s rendre a megszállás menete, az első intézkedések, a fosztogatások és károk, majd a kivonulás és a magyar hadsereg bevonulása gondolatsor mentén tárgyalták a történeteket.

Ez a némileg leegyszerűsített séma számos kérdést megválaszolatlanul hagy, s az ezek alapján nyerhető kép azt a látszatot kelti, mintha a román katonai megszállás egy statikus, sőt homogén, azonos elvek szerint zajló folyamat volt. Ugyanakkor több szerző is szembesült azzal, hogy az eseményeket nem lehet minden tekintetben beilleszteni ebbe az elbeszélésbe, de a magyarázattal rendre adósak maradtak. Ennek alapvetően az az oka, hogy érdemben még nem vizsgálta meg senki a magyar történetírásban a román katonai megszállás politikai motivációit, s az itteni – a Tiszántúlon 11 hónapig tartó – román berendezkedést meghatározó külső tényezőket, azaz összességében a román megszállási politika alakulását.

Az előadás – ez utóbbi nézőpont alapján – olyan szempontokat kíván felvetni, amelyek új megvilágításba helyezik az eseményeket. Bemutatja, milyen igazgatási rendszert építettek ki a románok a megszállt magyarországi területeken, milyen elvek szerint határolták le a megszállási övezeteket, melyek voltak az ezekre jellemző sajátosságok, s a zónák változásai hogyan függtek össze a párizsi békekonferencián zajló eseményekkel. Felvázolja azt is, hogyan épült fel a rekvirálás rendszere, ennek milyen idő- és térbeli sajátosságai voltak, s hogyan viszonyult egymáshoz a központilag szervezett kifosztás és az egyes katonai csoportok által önkényesen elkövetett fosztogatások gyakorlata.

Az előadásban felvetett összefüggések mélyebb vizsgálata, s az ezeket szem előtt tartó további kutatások hozzásegíthetnek ahhoz, hogy a magyarországi román katonai megszállás az eddigi statikus történeti képpel szemben, a maga valójában, egy dinamikus, a külső – politikai – körülményekre reflektáló rendszerként jelenjen meg a magyar történeti szakirodalomban.

Perczel Olivér

*Erőszakkutató Intézet, kutató
Budapest Főváros Levéltára, főlevéltáros*

Az 1919-1920-as magyarországi román megszállás erőszakos arca

Az első világháború végén, az Osztrák-Magyar Monarchia szétesése után a történelmi Magyar Királyság fokozatosan idegen hadseregek megszállása alá került. Erdélyt 1918 novemberétől, míg a mai Magyarország területének nagy részét 1919 áprilisától a román királyi hadsereg csapatai szállták meg, amelyek egészen Győrírig vonták előre csapataikat. A román–magyar háború valamint az ennek nyomán létrejövő megszállás elhozta Magyarország területére azokat háborús körülményeket, amelyeket eddig a magyarországi lakosság töredéke, az 1914–1915-ös orosz betörést, valamint az 1916-os erdélyi román támadást átélők tapasztalhattak. Az ágyú- és puska lövedékek tényleges pusztításait követően a román megszálló csapatok bevonulása számos helyen járt együtt fizikai atrocitásokkal. A megszállás során tömeggyilkosságok, kivégzések, rablógyilkosságok, megalázó botozások történtek, amelyek traumatizálták a társadalmat.

Előadásomban a román megszállás erőszaktörténetét mutatom be. Először az 1919–1920-as román–magyar háború legfontosabb mozzanatairól, majd a bevonulást követő atrocitásokról lesz szó. Hol, mikor, milyen erőszakos cselekményekkel járt együtt a megszállás, és hány áldozata volt a megszállásnak? Az előadás ezekre a kérdésekre válaszol.

A ROMÁN MEGSZÁLLÁS NAGYPOLITIKAI HÁTTERE

Toth Szilárd

*Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Történelmi Intézet, Jelenkor Története és Nemzetközi
Tanulmányok Tanszék, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető*

A román politikai elit elégedettség és csalódottság között: Románia külpolitikai törekvései és trianoni szerződés ratifikálása a román parlamentben

A román hatóságok több mint egy évszázada titkosították (pontosabban eltávolították) a román parlamenti beszédeknek a trianoni szerződés ratifikálásával kapcsolatos részeit. Kutatásom e közben megtalált (tudtommal rajtam kívül még senki nem publikált e témáról) parlamenti beszédekre épül, megpróbálva elemezni a különböző politikai pártok álláspontját a problémával kapcsolatosan.

Románia volt az az állam, amelyik a legtöbbet nyert a trianoni békeszerződésből, tehát érdeke volt annak mielőbbi ratifikálása. Azonban nem kell azt gondolnunk, hogy minden simán ment! A Románia által kapott 103 093 négyzetkilométernyi terület nagyobb volt, mint a megmaradt Magyarország területe, de ez sem elégítette ki a románok követeléseit. Éppen ezért a román parlament mindkét házában élénk vitát váltott ki a szerződés ratifikálása. A legradikálisabb felszólalók a bánági, partiumi és máramarosi román képviselők voltak, akik hosszasan méltatlankodtak amiatt, hogy a területek egy része nem került Romániához a békeszerződés szövege alapján. Ugyancsak méltatlankodtak az ellenzéki képviselők, a kormányt vádolva az elkönyvelt „kudarcért”. És itt volt mit vádaskodni, mert több kormánynak is a „sara” volt e „kudarc”. A tárgyalásokat Ion I. C. Brătianu nemzeti liberális kormánya kezdte, aki nem támogatta az 1916-os bukaresti szerződésben leszögeezett határoktól. Hamarosan látta, hogy a békekonferencia nem fogja ezt maradéktalanul teljesíteni, ezért 1919. június 28-án aláírta a német békeszerződést, és július 2-án hazajött. Távozása után a román delegáció vezetőjének Nicolae Mişut, Románia londoni nagykövetét nevezték ki.

Miután hazajött, Brătianu ellenállási politikát folytatott, s ennek az lett az egyik eredménye, hogy amikor 1919. szeptember 10-én a szövetségesek aláírták az osztrák békeszerződést, Románia aláírása hiányzott a dokumentumról. A békekonferencia felszólítására sem volt hajlandó ezt aláírni, és szeptember 12-én lemondott. Az egyhónapos, nemzetközi szempontból semmit meg nem mozgató Arthur Văitoianu tábornok vezette kormányzás után, az Alexandru Vaida-Voevod kormánya – az 1919. december 9-én az ország fő államférfiival történt tárgyalást követően – feladta a Brătianu ellenállási politikáját, bejelentette, hogy aláírják az osztrák békeszerződést, és

folytatta a tárgyalásokat Párizsban. Brătianu végül aláírta a Vaida-Voevod-kormányt is, és rávette a királyt, hogy Alexandru Averescu tábornokot nevezze ki miniszterelnöknek. Végül az Alexandru Averescu tábornok vezette kormány írta alá és ratifikálta a trianoni békeszerződést. A békeszerződés parlamenti vitája alkalmából egyedül a kormánypártiak voltak mérsékeltek, mivel nekik érdekük volt egy aláírt szerződés zökkenőmentes ratifikálása. Mindez a román belpolitikai válság kikristályosodik a ratifikáció körüli parlamenti beszédekben, amelyek jól tükrözik a különböző politikai pártoknak az álláspontját a békeszerződéssel kapcsolatban, olyan ínyencségeket tartalmazva, hogy nem csoda, hogy a román hatóságok titkosították e beszédeket.

Tóth Marcell

*Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Doktori Program, doktorandusz;
Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára, levéltáros*

Az aradi ellenkormány és a románok

Előadásomban azt vizsgálom, hogy az 1919. május 6-án megalakult aradi „Magyar Minisztérium” működését, terveit hogyan befolyásolták a különböző, a helyi románságot vagy a Román Királyságot képviselő szervezetek, fegyveres erők vagy az azok esetleges fellépésével kapcsolatos aggodalmak.

Első lépésként bemutatom, hogy a kormány egyes tagjai, illetve a környezetük fontosabb személyei korábban milyen viszonyban álltak az Arad szabad királyi városban kisebbségben lévő, az azonos nevű vármegyében többséget alkotó nemzetiséggel. Beszélek arról, hogy a román királyi haderő előrenyomulása miként befolyásolta a kabinet terveit. Megvizsgálom azt, hogy miként próbálták biztosítani a románok megszállta területen keresztül a Szegedre való biztonságos áttelepülést, valamint azt, hogy a „szabad utazási engedély” ellenére miért internálta a román hadsereg a Károlyi Gyula-kormányt és kíséretét, s ez a lépés összefüggésben állhatott-e az Arad városával kapcsolatos román tervekkel. Kitérek arra, hogy miként töltötték a mezőhegyesi internálás napjait az őrizetbe vett magyar ellenforradalmárok, milyen rendszabályok korlátozták őket.

Legvégül röviden foglalkozom az aradi kormányról a román cenzúra alatt működő magyar és román nyelvű médiumokban megjelenő korabeli cikkekkel.

Előadásomat a magyar levéltári források mellett a kiadott román, illetve francia nyelvű korabeli dokumentumokra, a résztvevők visszaemlékezéseire és a korabeli magyar vagy román nyelvű sajtótermékekre építem.

Pritz Pál

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Laureatus Academiae

Kik hozták be a románokat Budapestre?

A román hadsereg 1919. augusztus 3–4-én vonult be Budapestre. Augusztus 6-án pedig Friedrich István egy maroknyi fegyveres élén kitessékelte a Sándor-palotából az ott üléselő kormányt. Könnyen megtehetette, hiszen annak elemi biztonsága sem szerveztetett meg, a pozőröket pedig a megszállók támogatták.

1922. július 15-én Sándor Pál liberális képviselő (egyébként Kodály Zoltán apósa) interpellációban tudakolta: hajlandó-e miniszterelnök vizsgálatot indítani, „kik voltak azok a hazaárulók”, akik a románokat a megszállásra felkérték. Alaposan túllőtt a célon. Hiszen a románok annyira önjárók voltak, hogy a Párizsból kapott intenciókat se nagyon respektálták. Bethlen István miniszterelnök augusztus 2-án válaszolt. A sajtóharc nemes heve július derekától az egeket ostromolta, s a parlamenti csetepaté is sajnálatosan alulmúlta a köztudottan meglévő magyar államalkotó géniuszt.

A vita anyagát még abban az esztendőben az MSZDP *Kik hozták be a románokat Budapestre – vagy hogyan ütötték agyon Friedrich-Csilléry-Pekár urék a Magyarországi Szociáldemokrata Pártot* címmel kiadta.

Az akkori összevisszaság, a külpolitikai horizont siralmassága – mutatis mutandis – fájdalmasan a márt is megidézi. Az előadó ellenben beéri azzal, hogy a múltat – szerény ereje szerint – hitelesen ábrázolja.

ROMÁN HATALOMÁTVÉTEL ERDÉLYBEN ÉS A PARTIUMBAN

Vajda Tamás

Szegedi Tudományegyetem Levéltára, történész-levéltáros, igazgató

A kolozsvári egyetem elfoglalását követően a hallgatókat és professzorokat sújtó erőszak

Az 1872-ben alapított kolozsvári egyetem 1919. május 12-i katonai erővel végrehajtott jogellenes elfoglalása után minden addigi professzort megfosztottak állásuktól, s a magyar hallgatók száma is töredékére esett vissza a románra átszervezett universitáson. A korabeli naplók és emlékiratok (pl. Márki Sándor, Kelemen Lajos, Gyalui Farkas, Apáthy István), a professzorok beszédei, előadásai (pl. Cholnoky Jenő) valamint fennmaradt levéltári dokumentumok alapján rekonstruálható az oktatókat és hallgatókat sújtó súlyos nélkülözések és a román megszálló hatóságok által alkalmazott törvénytelen erőszak rendszerének számos eleme. Ilyen módon került elő annak a professzornak a története, akit a rendőrség előzetes letartóztatásba helyezett, a börtönben WC pucolásra

kényszerítettek. Napszámosként pedig, a burgonya kapálása közben, a vele együtt dolgozó két-két hallgatónak az egyetemi tananyagot magyarázta.

Értékes adalékok nyerhetők a professzorok ingatlanjainak elvételéről és kitoloncolásáról. A megszálló román tisztviselők, katonatisztek, az egyetemre kinevezésre kerülő új román tanárok számára az egyetemi tanárok saját tulajdonú lakásait és házaikat törvénytelen módon kisajátították. 1919 novemberében arra kényszerítették a őket és családtagjaikat, hogy két batyuba, fél óra alatt szedjék össze a legszükségesebb ingóságait, majd koszos marhavagonokban kitoloncolták őket Magyarországra, ahol az első hónapokban szintén nélkülözéseket kellett elszenvedniük. A Budapesten gyülekező, kitoloncolt professzorok az antant Magyarországra delegált első számú diplomatájánál tiltakoztak az őket ért sérelmek ellen, majd az egyetem folyamatosságának érdekében 1920 februárjára megszervezték az oktatás ideiglenes budapesti folytatásának feltételeit és tárgyalásokat kezdtek a Szegedre költözés előkészítésére.

Szegedy-Kloska Tamás

*Szabadtéri Néprajzi Múzeum, tudományos titkár, kurátor, történész-muzeológus
Eötvös Loránd Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskola Új- és jelenkori egyetemes
történelem Doktori Program, doktorjelölt*

Székelyudvarhely egykori kincstári postahivatala és Dávid Lajos hivatalvezető az 1919-es román impériumváltás idején

A székelyudvarhelyi Kossuth utca 35. szám alatti épület hiteles másolata segítségével a Szabadtéri Néprajzi Múzeum látogatói az Osztrák–Magyar Monarchia – és így Magyarország – egy meghatározó és a korszakban nemzeti büszkeségre okot adó hivataltípusába, a posta működésébe nyerhetnek betekintést. A bemutatást a rekonstruált 1919-es postahivatal mellett az egykori magyar postatisztek életét és lakását illusztráló tárgyak teszik teljessé.

A 2022 májusában megnyílt Erdély épületegyüttes nemcsak a székelyföldi kisvárosi életmód komplexebb ismertetését és eddig nem vizsgált élettörténetek, valamint a városi épített örökség megőrzését és bemutatását tűzte ki célul, hanem a trianoni békeszerződés következményeként határon túlra került lakosság mindennapjaiban bekövetkező változásokat, az egykori hivatalnokok tipikus és egyedi életutait is meg kívánja jeleníteni. Trianon ugyanis drasztikus változást jelentett a közigazgatás és az állami intézmények dolgozóinak életében. Az előadás Dávid Lajos udvarhelyi postai hivatalvezető kálváriáján keresztül mutatja be, hogyan zajlott Székelyudvarhelyen az 1919-es román impériumváltás és hogy mit jelentett egy olyan pillanat, amikor a magyarság megtagadásáról, vagy a kiutasításról és létbizonytalanságról kellett dönten.

A traumák megélése, kibeszéletlensége, az élet különböző területein jelentkező kényszerű változások, az elcsatolt területeken a magyarság kisebbségi létbe kerülése és ezeknek a témáknak a megjelenítése közelebb vihet a 20. századi traumák, a politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális változások megértéséhez, valamint az egyéni és nemzeti identitástudat erősödéséhez határokon innen és túl.

Balogh-Ebner Márton

Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, Archivum, gazdaságtörténész, ingatlanszakértő

Birtokosként a megszállt Szatmár megyében. Mi fenyegeti a magántulajdont?

A mikrotörténet-írásnak számos előnye van, legfontosabb talán, hogy az egyediből következtethetünk az általánosra. Vizsgálatom fókuszában a Degenfeld család szatmári ága, a Csomaköz melletti ún. Degenfeld-tanya és lakói állnak. Sok véletlennek köszönhetően birtokomba került a családi levéltár fennmaradt iratainak egy része, így lehetőségem van bemutatni a 20. század első felének változásait a román megszállás előtt és után. Az iratanyag mellett birtokomba került a család egyik tagjának visszaemlékezése is, mely alulnézetből tárja elénk a megszállást, illetve az impériumváltást. Az ego-dokumentumok és a magántulajdonban lévő családi iratok forrásként való használata egyfelől lehetővé teszi, hogy a történeti változásokat ne köztörténeti, hanem személyes síkon vizsgáljam. Egyúttal pedig lehetőségem nyílik arra is, hogy a politikai változásokat közvetlen a mindennapi életre gyakorolt hatásokon keresztül mutassam be.

Kontextusba helyezhetem a Partiumba való román lakosság betelepítése során elkobzott földek etatisa-nacionalista jellegét, mellyel tágabb összefüggésekre világhíthatok rá, mely nem volt egyedi a 20. századi kelet-közép európai történelemben. A földek, majd később a kastély elvétele ugyanis nem egyszerűen a románosítás következménye volt, hanem annak az államilag irányított, ideológiailag felvértezett változásnak, amely a teljes térségben különböző alapokról (hol nacionalista, hol fajelméleti, hol kommunista) a magántulajdonlás intézménye ellen irányult. Az előadás tehát szervesen kapcsolódik korábbi kutatásaimhoz, ahol a negyed évszázaddal későbbi magánlakás állami kezelésbe való vételét elemeztem.

ERŐSZAK ÉS KOLLABORÁCIÓ A PARTIUMBAN VALAMINT A TRIANONI MAGYARORSZÁG TERÜLETÉN

Bojtos Gábor

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára, főlevéltáros

„Az ellenséges tisztekkel baráti viszonyban volt”

**Jász-Nagykun-Szolnok vármegye prefektusai és Karcag város rendőrkapitányai
a román megszállás alatt**

Előadásomban a román megszállókkal való együttműködést vizsgálom Karcag város rendőri vezetőinek ténykedése alapján. A kollaboráció vádja és annak vállalása izgalmas kutatási irányokat vethet fel. Kényszer hatására vállalták és őrizték meg pozíciójukat? Működött az esetükben a „ha én nem, megtette volna más” felfogás? Egyszerűen a túlélni akarás egyik módját látták ebben az útban? Vagy az együttműködést elvi megfontolásból, esetleg anyagi érdekből választották? Mi lett a sorsuk 1920 után? Kérdéseimre elsősorban az ellenük indult eljárások iratanyagaiból próbálok válaszolni.

Seres Attila

*VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, 1945 utáni Kutatócsoport, tudományos
főmunkatárs, kutatócsoport-vezető*

**Etnikai tisztogatás vagy katonai revans? Köröstárkány 1919. évi tragédiája az
aradi magyar konzulátus 1943. évi jelentése tükrében**

Az anyaországi és az erdélyi magyar közvélemény az 1919. április 19-én a Bihar megyei Köröstárkányban (Tărcăia) elkövetett vérengzésről nagyrészt a korabeli szemtanúk, illetve az ő leszármazottaik visszaemlékezéseiből és beszámolóiból szerezhetett tudomást. A mai napig ezek a romániai rendszerváltás után televízió- és rádióriportokban, szociográfiai írásokban és interjúkban rögzített retrospektív jellegű elbeszélések jelentik számunkra az események elsődleges adatforrását. Az előadás Lörx Tibor aradi magyar konzul 1943. január 11-i, negyedszázaddal az események után kelt, s részben ugyancsak retrospektív elemeket tartalmazó diplomáciai jelentését megközelítési keretnek használva két kérdésre, az áldozatok létszámának meghatározására és az elkövetők motivációira igyekszik megadni a választ.

Vizi László Tamás

*Kodolányi János Egyetem, Nemzetközi tanulmányok és Történelem Tanszék,
főiskolai tanár, mb. rektor*

**„Legszebb emlékekkel szívünkben távozzunk ezen vármegyéből...”
Székesfehérvár, mint a román megszállás dunántúli logisztikai központja**

A román királyi haderő kijelölt alakulatai Budapest megszállását követően 1919. augusztus 4-e után három fő irányban nyomultak be Fejér vármegyébe azzal a stratégiai céllal, hogy elvágják a Szeged–Dunántúl közötti összeköttetést, birtokba vegyék a Duna jobb parti átkelőit (Ercsi, Adony) és a Duna bal partján folyami átkelési pontokat biztosítsanak. A román előőrsök 1919. augusztus 9-én, a megszálló főerők augusztus 17-én érkeztek meg Székesfehérvárra. Ezzel kezdetét vette az ősi koronázóváros közel két hónapos román megszállása, a város és a vármegye módszeres kifosztása.

Székesfehérvárt a románok dunántúli megszállásuk gazdasági, katonai és logisztikai központjának szánták. Ebben a város kitűnő közúti, de legfőképpen vasúti közlekedési adottságai játszották a döntő szerepet, amely egyrészt a gyors csapatmozgatást és átcsoportosítást biztosította számukra, másrészt pedig a Dunántúlon összerabolt magyar javak (győri fegyvergyárak, fehérvári, inotai, hajmáskéri, veszprémi katonai raktárak anyagai stb.) felhalmozására, deponálására és elszállítására is kiváló stratégiai pontnak bizonyult.

Az előadás ismerteti a román megszállók intézkedéseit, bemutatja a román megszállás mindennapjait, a demarkációs vonal peremén lévő város megpróbáltatásait, a szeptember 21-én kihirdetett hadiállapot brutális, elrettentő és a lakosságot megrémítő, rendkívül szigorú előírásait, annak következményeit. Az előadás célja egyrészt összegezni a várost és a vármegyét érintő károkat, másrészt ismertetni a román megszállástól történő megszabadulásnak és a nemzeti hadseregnek a városba történő bevonulásának fontosabb részleteit.

A ROMÁN MEGSZÁLLÁS A SAJTÓBAN ÉS AZ EMLÉKEZETBEN

Oláh Szabolcs

Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, történelem szakos hallgató

A román megszállás a *Kunszentmártoni Híradó* hasábjain

A Román Királyság által 1919. áprilisában indított hadjárat során Csonka-Magyarország területének jelentős része a román királyi haderő megszállása alá került, köztük az ország fővárosa, Budapest is. A megszállás nagy terhet jelentett a vidék és a főváros lakosságára is. Az invázió idejéről számos forrás, köztük jelentős sajtóforrás is fennmaradt az utókor számára. E fennmaradt sajtóforrások egyike a *Kunszentmártoni Híradó* is, melyet 1918-ban dr. Domján Jenő ügyvéd alapított Kunszentmártonban.

Vizsgálatom célja, hogy bemutassam és elemezzem a román megszállás kunszentmártoni történetét, a *Kunszentmártoni Híradó* e témában íródott hírein keresztül. A kutatás alapját a *Kunszentmártoni Híradó* fennmarad, évfolyamai képezik melyeket a témában íródott szakirodalom egészít ki.

Az előadásom elején a román invázió Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei fejezetét, majd azon belül is a kunszentmártoni történéseket ismertetem, így letéve a szükséges alapot. Ezt követően a második pontban bemutatásra kerül a *Kunszentmártoni Híradó*, illetve a felmerülő kutatási lehetőség és nehézségek. Harmadik lépésben bemutatásra kerül a kutatás során kimutatott eredmények, hogy a sajtó szerint, mit is éltek át a román elnyomás során. Legvégül összegzem a fontosabb konklúziókat és vázolom a kutatás jövőjét.

Floutier Jérémy

Szegedi Tudományegyetem Frankofón Egyetemi Központ, Nyugati Katolikus Egyetem, Nantes, óraadó

Felszabadítás vagy megszállás? A román katonai jelenlét Magyarországon a *Le Miroir* című francia képesújság tükrében (1918–1920)

Előadásom célja, hogy egy franciaországi újság, a *Le Miroir* tükrében bemutassam a román hadsereg magyarországi jelenlétéről kialakított képet a novemberi fegyverszünettel kivonulásáig. Az egyik legolvasottabb francia képes újság szerkesztőse a konfliktus kitörésétől a háborús propaganda szolgálatába állította magát, és azon dolgozott, hogy az elviselhetetlent elviselhetővé, a felfoghatatlant pedig érthetővé tegye. Miután elcsendesedtek a fegyverek a nyugati fronton, megnövekedett az érdeklődés a közép-európai helyzet iránt, különösképpen a „vörös veszedelem” miatt. A szerkesztőség haditudósítót küldött Romániába, aki Budapestig kísért el a

román hadsereget, és számos képet közöltek a Magyarországon tartózkodó román erőkről. Azonban a „győzelem” nem hozott jelentős változást, és továbbra is a propagandafunkció írta felül a hírközlést, hiszen a sematizálás és a leegyszerűsítés megmaradt vezérfonalként. A szerkesztőségnek ez az irányvonala döntő mértékben befolyásolta a lap magatartását a román és magyar hadfelekről. Mindezek figyelembevételével keresem arra a választ, hogy milyen lehetett a magyarok ábrázolása és a közhangulat Franciaországban 1918 után, valamint arra, hogy mi vezethetett a történelmi Magyarország felbomlásához.

Köő Artúr

Magyarágkutató Intézet Trianon Munkacsoport, kutató

Harry Hill Bandholtz alakjának román „tükörképe”. Múzeumi kincsek megmentője, vagy hantázó szélhámos?

Harry Hill Bandholtz azon amerikai katonák egyike, ki nagy népszerűségnek örvend hazánkban. Az amerikai tábornok a magyar nemzet örök hálóját akkor érdemelte ki, amikor lovaglópálcáját is segítségül hívva megakadályozva, hogy a Budapestet megszálló román hadsereg katonái a Nemzeti Múzeum kincseit ellopják. Az amerikai tiszt ma is álló szobrát – mely Ligeti Miklós alkotása – hosszas diplomáciai vajúdas után 1936-ban avatták fel. Román részről a tábornok lejárására tett kísérlet már 1935-ben elkezdődött. Gheorghe Mărdărescut – aki a román királyi hadsereg magyarországi főparancsnokaként többször is konfrontálódott az amerikaival – felháborította Bandholtz 1933-ban, New Yorkban angol nyelven megjelent naplójának stílusa, de legfőképpen a román hadsereggel szembeni szigorú kritikája. Ezért 1935-ben a Curentul című lapban folytatásokban közölte ellenpamfletjét, melyben kísérletet tett a szerinte igaztalan és megalapozatlan vádak cáfolatára. A cikksorozat ugyanabban az évben összegyűjtve is megjelent kb. 1000 példányban, de Magyarországon teljesen ismeretlen maradt szinte mai napig. Érdekes adalék, hogy Romániában viszont Bandholtz naplója az, amihez szinte lehetetlen hozzájutni, példának okáért Kolozsvár egyetlen könyvtárában sincs belőle példány.

Hogyan látja Harry Hill Bandholtz amerikai tábornok személyét és budapesti tevékenységét napjaink román történetírása? Elismerik-e a fosztogatások tényét a szakemberek, s amennyiben igen mivel magyarázzák a Magyarországot megszálló román csapatok rablásait? Előadásom ezekre a kérdésekre keresi a választ, törekedve arra, hogy képet kapjon a hallgatóság arról: mi ma általánosságban a román történészi álláspont a fenti kérdések kapcsán?